

211-212 OPUSCULUM DECIMUM. DE HORIS CANONICIS. AD T. . . . VIRUM CLARISSIMUM.

ARGUMENTUM.

Canonicarum horarum originem, et mysteria declarat, earumque utilitates enumerat. Quapropter hortatur virum quemdam nobilem, ad quem hunc libellum mittit, ut canonicas horas audire, aut ipse recitare non negligat, nullisque occupationibus a tam pio opere avocari se patiatur; officium quoque B. Virginis eidem magnopere commendat.

Domno T viro clarissimo, PETRUS peccator monachus orationes in Christo.

Dum tecum, dilectissime, in episcopali Ravennae palatio colloquens, nonnulla tibi vivendi praecepta suggererem, atque ad religionis studium quibusdam te exhortatiunculis provocarem, tandem ad hoc processit oratio, ut assererem canonica septem horarum officia ab omnibus Christianis fidelibus Deo quotidie quasi quoddam servitutis pensum debere persolvi. Sed quod tunc lingua decurrente prolatum est, apicibus tradere necessarium duxi; ne quod ad momentum simplicibus verbis audisti, facilius excidat, sed subjectum oculis per styli currentis articulum memoriae tenacius inhaerescat.

[DE HORIS CANONICIS.]

CAPUT PRIMUM. *Peccatorum effectus.*

Septem plane sunt principalia vitia (*Consule scholia ad calcem opusculi*), ex quibus caeterae vitiorum pestes oriuntur: quae nimirum sunt superbia, avaritia, vana gloria, ira, invidia, luxuria, tristitia. Haec itaque, quia causa sunt omnium et origo malorum, sub eodem numero suos habere noscuntur effectus: septem videlicet criminalia peccata, id est, adulterium, homicidium, furtum, perjurium, falsum testimonium, rapinam, et blasphemiam. In quibus videlicet tam certa, tam manifesta mors est animorum; ut quisquis in quolibet horum deprehensus obierit, evadere damnationis aeternae sententiam nullatenus possit. Rursus septem sunt levia, minimaque peccata, in quibus non solum peccator, sed et justus quisque quotidie labitur, etiamsi in excelso jam perfectionis culmine stare videatur. Quae profecto sunt, cogitatio, ignorantia, inconstantia, necessitas, infirmitas, oblivio, obreptio: per quae videlicet in quotidiana semper conversatione delinquimus, atque ideo contra peccati vulnera quotidianae curationis necessario remediis indigemus. Unde scriptum est: «Septies in die cadit justus, et resurgit (**Prov. XXIV**).» Qui nimirum et septies cadere, et tamen justus esse describitur: quia justus esse etiam peccando non desinit, dum non ex proposito, sed ex humanitatis fragilitate delinquit.

Propter haec igitur septem levia, parvaque peccata, quae pro fragilitatis humanae debilitate cavere non possumus, hoc ex magisterio Spiritus sancti a piis Ecclesiae doctoribus institutum est, ut vota nostra Deo per unumquemque diem septies persolvamus. Haec sane septem canonicarum horarum officia, quasi septem baptismatum lavacra, in sanctae

Ecclesiae sunt gremio constituta: ut septem offensionum maculas, quas ex quotidiana vitae hujus conversatione contrahimus, totidem, ut ita loquar, orationis quotidianae fluentis expiare curemus; quatenus assiduum corruptibilis vitae pulverem satisfactionis aura decutiat, et mundanae conversationis lutum superfusae orationis frequens unda detergat.

CAPUT II.

Horae autem, e quibus loquimur, sunt hae: Matutinae videlicet, Laudes, quae inter diluculum incipiendae sunt et auroram: deinde, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperum et Completorium. Dicendum est autem quot psalmos uniuscujusque horae officium teneat, et cur praescripto numero non infra sit, vel excedat. Matutinum denique quinque laudibus constat, quatuor videlicet psalmis et uno cantico. Et congrue dum diurna lux erumpit, Deo **213** laudes offerimus, quia sub exterioris lucis specie solem justitiae Christum nostris dilucescentem cordibus expectamus, et tanquam adveniēti jam sponso tota gaudens atque tripudians occurrit Ecclesia. Sic quinque laudibus, ac si totidem acceptis lampadibus adornata, et velut ultimae jam excitationis clamore in cordis aure concepto: ecce sponsus venit, exite obviam ei, consequenter illud evangelicum specietenus impleatur: «Tunc surrexerunt, inquit, omnes virgines illae, et ornaverunt lampades suas (**Ibid.**).»

Quod autem in hujus matutinae laudis officio canticum quotidie psalmis adjungitur, utriusque vitae, contemplativae scilicet et activae, mysterium redolere videtur. Psalterium quippe, vas videlicet in modum deltae factum, per decem cordas plectro pulsante crispatur; canticum vero solo duntaxat organo vocis exprimitur. Quapropter illud, quia manibus indiget, operationem ac per hoc activam denotat vitam; istud vero quia ad jubilum pertinet, contemplativam. Et quoniam contemplationi paulisper, et ruptim vix ad momentum insistere possumus, jugiter autem in activae conversationis administratione versamur; jure pluribus psalmis, unum tantummodo canticum interponimus. Sicut enim a piae operationis exercitio ad contemplationis culmen ascendimus, et, post speculationis intimae brevissimum punctum, mox ad ejusdem activae vitae ministerium declinamus; nimirum ut contemplatio nostra et ab activa vita incipiat, et in eadem necessario terminetur; sic psalmis canticum nec praeponimus, nec omnino supponimus; sed altrinsecus positum hoc semper penultimum collocamus.

Porro autem quia per quatuor totius videlicet anni tempora, corpus nostrum ex quatuor nihilominus compositum elementis, actionis exercitio fatigamus, idcirco quatuor psalmos in hujus matutinalis officii celebratione concinimus. Quia vero in speculationis excessu unum solummodo, quod procul dubio Deus est, quaerimus, unum aequè canticum non immerito decantamus. Quod autem et Zachariae canticum in fine synaxis adjicitur, et quia desinente, et imminente jam Novo Testamento factum fuisse cognoscitur, ipso etiam quod dicitur tempore mystice testatur, et noctem praecessisse vitiorum et diem, sicut Apostolus perhibet (**Rom. XIII**),

appropinquare virtutum. Et haec quidem de matutinis laudibus compendiosius praelibata sufficiant.

CAPUT III. *Cur in prima hora recitetur symbolum.*

Primae autem horae, tertiae, sextae et nonae ternis aequae psalmis continentur officia, sed a modernis primae horae congruenter catholica fides additur, quam Athanasius videlicet, Alexandrinus episcopus, divino suggerente Spiritu, sincerissime tradidisse cognoscitur. Nam quia fides fundamentum est, et origo virtutum, recte canticum fidei primae horae conjunctum quodammodo diei totius obtinet **214** principatum. Enimvero trium horarum, tertiae scilicet, sextae, vel nonae officia, ex Danielis prophetae noscuntur ad nos emanare doctrina: qui nimirum sanctus, sicut ipsius testatur historia, in coenaculo suo conversus ad Hierusalem tribus horis in die precum vota Domino persolvebat.

Accedit autem tertiae horae, quod longe est excellentius, quia in ipsa Redemptor noster, juxta Marcum, legitur crucifixus (**Marc. XV**), eademque dici hora apostolorum pectora mirificus sancti Spiritus recreavit adventus (**Act. II**). Sexta quoque hora hoc habere privilegium noscitur, quod in ea Petrus supra coenaculum nihilominus constitutus oravit (**Act. X**), et sub diversorum animalium, reptiliumque figura, omnium salutem gentium mystica revelatione cognovit: eademque hora Salvator noster, sicut alii testantur

evangelistae, revera in patibulo crucis est pro omnium salute suspensus (**Matth. XXVII; Luc. XXI**).

Verum ne quis forte suspicetur sanctos evangelistas, sicut videntur in verborum prolatione dissidere, ita etiam sensibus a semetipsis invicem dissentire, breviter dicimus; quia Marcus hora tertia crucifixum Dominum linguis asserit Judaeorum; caeteri autem evangelistae sexta hora suspensum perhibent affixione clavorum. Hora siquidem tertia clamavere, dicentes: *Crucifige, crucifige*; ac perinde Judaei crucifixere iudicio, quem postmodum milites affixerunt suspendentes in ligno. Nona quoque hora proprii honoris titulo non privatur, dum in ea Dominus consummato passionis suae mysterio, spiritum emisisse describitur.

Hae igitur horae, quae inter caeteras diei horas habentur egregiae, et sic propriis singulae privilegiis, tanquam primates in turba specialium dignitatum quodammodo videntur infulis insignitae, ternarii a se invicem numeri sunt intercapedine sequestratae; ac perinde dum in earum singulis laudum vota persolvimus, eum nos colere, qui unus in Trinitate permanet, per ipsa quoque temporum curricula demonstramus. Quod autem per has quatuor horas non iidem psalmi apud diversos Ecclesiae ordines depromuntur; ut nimirum apud clericos quidem octavus decimus post centesimum sub incisionum suarum descriptionibus currat; in monasteriis autem cantica graduum consuetudinem teneant; si rem diligenter inspicimus, congruenter utrumque fieri liquido reperimus. Nam cum prolixus ille psalmus specialiter gradientium iter, non modo per mysticum dirigat sacramentum, sed in ipsa etiam verborum superficie viam frequentius sonet; canticum vero graduum ejusdem viae gradus, salvo profunditatis suae

mysterio, ipsa etiam perspicui nominis expressione commendat; ad peragendum in Ecclesia Dei currentis officium utrumque perpenditur concorditer institutum. Et quia alterum ab altero intellectus varietate non discrepat, utrumlibet invicem dum cantatur, a recta concordiae linea non aberrat. Prima vero monachorum praeter Dominicum diem convenienter a capite videtur inchoare psalterii, ut cum libri principio apte concordet diei quoque nascentis origo.

215 CAPUT IV. *Cur a clericis quinque, a monachis quatuor psalmi dicantur.*

Vesperum autem non eundem psalmodum modum apud diversos ordines habet: nam apud clericos quidem quinque psalmos amplectitur; apud monachos autem quatuor solis expletur. Neutrum tamen ratione vacare cognoscitur, si dignae discussionis indagine perquiratur. Nam de quinque vesperae psalmis haec eadem non absurde ratio redditur, quae et superius absoluta de matutinis habetur. Nam quia humani generis iudex nocte venturus sit, ipso docente cognoscimus (**I Thess. V**), sed qua noctis hora, videlicet utrum media nocte, an galli cantu, an mane veniat, quia perhibente ipso, sicut fur venturus est, ignoramus; recte ergo sicut in matutinae, ita nihilominus in vespertinae laudis officio, sponsum suum sancta electorum Ecclesia praestolatur, quae per numerum est quinque prudentum virginum congrue designata: cui nimirum dum quinque psalmos bonis operibus ornata conjubilat, accensis quasi totidem lampadibus in ejus occursum laetabunda festinat. Qui vero quatuor psalmos instituit, ad

hoc, nisi fallor, spectasse credendus est, quia sicut quatuor sunt vigiliae militares, ita nihilominus et quatuor principales noscuntur esse virtutes, justitia scilicet, fortitudo, temperantia atque prudentia. In quibus utique per nocturnam mortalis hujus vitae caliginem jugiter vigilandum est, et in procinctu spiritualis militiae, in cujus arma juravimus, pro castris nostris longanimiter standum, et infatigabiliter decertandum. In hoc igitur vespertinae laudis officio per quatuor quos modulamur psalmos instruimur, ut erga quatuor virtutum custodiam pervigiles excubemus.

Canticum quoque B. Dei Genitricis non incongrue vespertino copulatur officio. Illa siquidem velut emenso jam longo praeteriti saeculi die, sub ipso scilicet mundi vesperascentis occasu, mox ut lumen aeterni Verbi felicitis vulvae flore concepit, protinus in vocem divinae laudis erupit: «Magnificat, inquit, anima mea Dominum (**Luc. I**).» Ad instar ergo illius, quae mater est Christi, et tota universalis Ecclesia, quae Christianorum utique mater est, quae et idipsum lumen portat in mente, quod dudum gestavit in ventre, advesperascente jam die, digna Deum laude magnificat, et de collatis beneficiis gratias agens, spiritus ejus in Deo salutari suo gratulabundus exsultat.

CAPUT V. *Cur tres psalmi dicantur a monachis.*

Completorium quoque haec diversitas variat, quod apud monachos quidem tribus, apud clericos autem quatuor psalmis

constat. Sed de quatuor psalmis eadem nihilominus ratio est reddenda, quae et de vespertinae laudis officio est superius absoluta: videlicet ut per quadrifidae psalmodiae numerum doceamur **216** arripere totidem consequenter arma virtutum: quibus accincti et latrocinantium vitiorum terga perfodere, et hostiles insidiatorum spirituum valeamus impetus propulsare. Hujusmodi nempe enarrat excubias Scriptura, cum dicit: «En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel: unicuique ensis suus super femur propter timores nocturnos (**Cant. I**).» Ex debito autem reddendae rationis super tribus psalmis sancta nos Trinitas expedit; sub cujus nimirum signaculo peractum diem completorium claudit. Sicut enim primae horae officium, ut praetaxatum est, S. Trinitatis fidei dedicatur, ita et completorium in ejusdem S. Trinitatis assertionem concluditur, ut cui totius diei cursus militare dignoscitur, in eum peractae tandem lucis clausula terminetur. Haec itaque de diurnis horarum officiis succincte perstrinximus, ut ad quid institutae sint, vel cur sub praefixo psalmorum calculo terminentur, enucleatius panderemus. Quisquis itaque septem haec canonicorum horarum officia, quotidiana Deo devotione persolverit, si a gravibus illis criminibus omnimodis alienus, a levibus quoque septem, quae superius enumerata sunt, in quantum humana fragilitas patitur, cum Dei subvenientis auxilio temperavit, ab his quae cavere non potest, ut confidenter dicam, in examine tremendi iudicii absolutus erit; et quia nunc Creatori suo non negligit injuncta suae servitutis obsequia reddere, tunc libera conscientia cum B. David, atque alacri poterit voce cantare: Septies, inquit, in die laudem dixi tibi, Domine Deus meus, ne perdas me (**Psal. CXIII**).

CAPUT VI. *Quod continua Ecclesiae oratio esse debeat.*

Et quoniam ad continuae orationis instantiam excitat nos evangelica tuba, dicens: «Quia oportet semper orare, et nunquam deficere (**Luc. XVIII**).» Et Apostolus: «Sine intermissione, inquit, orate (**I Thess. V**).» Et hoc non solum die, sed et in nocte praeceptum ecclesiastica impleat disciplina, diligentissime procuratum est, ut duodenis psalmis nocturnae vigiliae transigantur. Durum quippe fuerat, ut aegroti, sive praegnantes, ac quaelibet aetatum sexnumque diversitas, sicut in die per nocturna quoque horarum intervalla consurgeret, atque ad Ecclesiam festinaret.

Ut ergo laborem Ecclesiae magistra discretio temperaret, exquisitum, atque altioris consilii dispensatione statutum, ut juxta nocturnarum horarum numerum nihilominus ad vigiliis duodenis decurreret ordo psalmorum: ut quodammodo tota nox in oratione videretur expensa, dum totidem psalmos orando persolveret, quot videlicet horis et ipsa constaret. Hoc nempe nocturnum designat officium Propheta, cum dicit: «Media nocte surgebam ad confitendum tibi (**Psal. CXVIII**).» Quanquam et haec omnia, octo videlicet officia quae descripta sunt, ita possint aequa parilitate distribui, ut ex his nocti quatuor etiam diei competenter videantur aptari; quatenus vespere, completorium, nocturnum, matutina laus ad noctem; prima vero, tertia, sexta et nona congrue conferantur ad diem. **217** Cui videlicet assertioni ipsa vespere ac primae videntur astipulari vocabula, dum et

vesperum a stella hespero, quae sub ipso noctis initio clarescit, denominetur; et prima, quod a se dies incipiat, perspicua nihilominus sui nominis expressione testetur. Cumque vespera noctis, prima vero diei pandat initium, consequens est, ut ab altero nocturna, ab altero diurna inchoare perhibeantur officia.

CAPUT VII. *Mensuram refectionis excedentium poena.*

Haec plane est quadriga duplex, in qua nunc ad coelestia regna festinans, sancta vectatur Ecclesia: in hac denique quadriga iter diei, noctisque percurrens, illis qui dicti sunt: Currus Dei decem millia multiplex (**Psal. LXVII**), jam Deum laudando jungitur, quem postmodum videndo per speciem, eorumque felici consortio perfruetur. De quibus profecto per prophetam dicitur: «Quia non cessabunt nocte ac die clamare, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth: Qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens (**Apoc. IV**).» Quanquam igitur tota iusti vita oratio sit rationabiliter asserenda, tamen et nos infirmi mandatum semper orandi a nobis impleri jure confidimus, si canonica haec ecclesiasticae institutionis officia quotidie persolvamus. Apud Gallias autem (ut specialis viri relatione didicimus) religiosi coenobiorum Patres videntes plerosque fratrum traditam a B. Benedicto (**cap. 39**) mensuram refectionis excedere, nec se posse intra praescriptum regularis diarii limitem cohibere,

cautum duxerunt, ut constitutis quibusque horarum officiis, et alios adhuc psalmos apponerent; quatenus victus remissioris excessum augmento valeant compensare psalmorum.

At hic forte stomachatus inquires: Quid mihi, quaeso, cum regula monachorum? Quid ad me et illa condiscere, quae non expedit nosse? Sed qui quamlibet suscipit tractare materiam, non illi duntaxat, cui mittit, debet personaliter satisfacere, sed rem ipsam ventilatis undique partibus explicare: ut sic unus edulium, quod concupiscit, inveniatur, ne frustratus alter stomacho vacante discedat. Haec igitur ecclesiasticae institutionis officia, vir nobilissime et prudentissime, noli unquam qualibet oblivione negligere, noli certum animae tuae remedium quantislibet causarum saecularium occupatus negotiis praeterire. Porro si in Ecclesia vel a sacerdote potes audire, securum est; alioquin si vel eques eveheri, vel ruralibus forte, sive quibuscunque laboribus exerceris, inter agendum, inter eundem vectigal Domini, quo censitus es, ea quae suppetit, mercede persolve. Nimirum si sunt psalmi, numerus impleatur: si unus tantum, prout canon postulat, iteretur. Quod si expers es omnimodo litterarum, sola oratione Dominica poteris implere quod optas. Haec itaque Christianae servitutis officia, dilectissime, non obsequium, sed debitum deputa; et non voluntati sed necessitati prorsus ascribe: ut sicut Christianum te profiteri, signum tibi crucis imprimere, nomen Domini **218** quotidie non desinis invocare; ita et haec aliquando nullis occasionum obicibus audeas praeterire.

CAPUT VIII. *De viro quodam pio et canonicarum horarum studioso.*

Ut autem salutiferis exhortationibus facilius acquiescas, quod in ipso nuper ad vos itinere gradiens didici, breviter explicabo. In Fanensi namque suburbio, tertio videlicet a moenibus lapide, vir quidam habitat, et ordine simul et facultate mediocris: qui nimirum casu illic me adesse cognoscens, festinus accessit, et inter caetera castitatis quoque suae munditiam, quam cum uxore servabat secretius indicavit. Monachus enim quidam ejus utique patruus uxorem illius sibimet perhibuit aliquando pertinere, qui tamen prae simplicitate nimia, nonnullos etiam extraneos, propinquos consueverat appellare. Tunc ille verbum hoc laetus arripuit, et deliberans, ait: Melius est denique certae castitatis nitore clarescere, quam sub incerti semper incestus formidine palpitare. Hic itaque canonicas horas, et ecclesiastica, cum potest non facile omittit officia: consuevit etiam per annorum jam plura curricula ad monasterium S. Paterniani quod prope muros ejusdem urbis positum est, praecipuis festivitibus properare, et nocturnas illic audire vigilias. Quod nimirum tam constanter agit, ut nec pluviarum inundatio ventuosa compescere, nec hiemalis possit asperitas retentare. Saepe autem maligni spiritus eum in ipso itinere, ut terreatur, inclamant, et strepitum quidem dirae vocis emittunt, sed cujuslibet corporeae formae speciem non ostendunt.

Ante annum autem nocte quadam dum ad praedictum monasterium properaret, ecce lupi simul et canes, furentiumque animalium diversa portenta facto agmine insurrexerunt in eum, et ululantes undique, et oblatrantes

rabidis eum aggressi sunt morsibus attrectare. At ille vix tandem ex eorum dentibus pallio simul et pileo nudatus evasit. Necdum autem ad vigilias signa sonuerant; cumque perveniens, clausas adhuc fores monasterii reperisset, ante limen se protinus in oratione prostravit. Diutius autem oratione protracta, tandem surrexit, et quod amiserat pallium simul et pileum juxta se jacere projectum vehementer expavit. Quod nimirum utrum per angelos factum sit; an ipse cruentus praedo diabolus, quod abstulerat, reddidisset invitus, dubitari potest. At non absurde crediderim, ut ipse malignus hostis, quod abstulerat, compulsus sit restituere, atque ad confusionis et ignominiae suae cumulum, ei quem laeserat, coactus sit ministrare.

CAPUT IX. *Orationis efficacitas quanta.*

Alio quoque tempore idem, de quo loquimur, vir ad praedictum monasterium nocturno silentio properabat, ad rivum autem **219** qui interfluebat perveniens (cui scilicet Argilla vocabulum est), quia aquis tunc excrescentibus intumuerat, transvadare non potuit: qui se protinus in orationem dedit, et qua completa, mira res, in ulteriori ripa se transpositum reperit. Haec autem, vir prudentissime, idcirco tibi referenda per ordinem duximus, ut quanta super eos cura omnipotens Deus invigilet, qui ecclesiasticis occurrunt reverenter officiis, liquido monstraremus. Pudeat ergo prudentiam tuam canonicas horas negligenter omittere, quas et sanctam rusticitatem audis cum tanta gloria celebrare: imo

cujus spiritus in amore Dei paulo ferventius inardescit, ad hoc etiam extenditur, ut horas beatae Dei Genitricis audire quotidie non gravetur. Et quia se occasio praebuit, quid etiam ex hac fraterna relatione didicerim, mihi quidem non pigrum est scribere, si modo te non pigeat audire.

CAPUT X. *Horarum B. Virginis efficacia quanta.*

Clericus enim quidam multis erat peccatis obnoxius, et praecipue carnalis illecebrae fetoribus inquinatus: qui tandem languore correptus, atque ad extrema perveniens, tremefactis visceribus expavescere, et accusante conscientia, divinum coepit judicium medullitus formidare: cumque spem in se nullius boni operis inveniret, totum se protinus ad postulandum B. Mariae semper virginis auxilium contulit, et sub ejus patrocinium importuna cordis anxietate confugit, hujusmodi fere verbis insistens: Non ignoro, inquit, o beata regina mundi! quia te in multis offendi, et castitatis, atque virginitatis, cujus tu mater es, ego in meo corpore signaculum violavi; innumeris etiam peccatorum sordibus involutus sum, nec dignus invenior, te totius munditiae principem pollutis labiis invocare: verumtamen, o janua coeli, fenestra paradisi, vera Mater Dei et hominis, tu mihi testis es, quia septies in die laudem dixi tibi, et quamvis peccator, quamvis indignus, omnibus tamen canonicis horis tuae laudis obsequium non fraudavi.

Cumque hujusmodi verba clericus protulisset, **220** decumbenti postmodum piissima Dei Genitrix astitit, et blande consolata, peccata sibimet dimissa ex largitate divinae misericordiae nuntiavit. Quod tamen nos trepidando proferimus, quia utrum juxta relationis fidem vere contigerit, ignoramus. Hoc tamen procul dubio novimus, quia quisquis quotidiana praedictis horis officia in ejus laudibus frequentare studuerit, adjutricem sibimet, ac patrocinatorum ipsius Judicis matrem in die necessitatis acquirit. Hanc igitur rudem scriptiunculam et incultam, dilectissime, saepius iterando percurrere, et non qualiter, sed quid dicatur, attende: imo, ut ita loquar, non verborum culmo, vel foliis, sed medulla potius intelligentiae delectare. Praedictam horarum obedientiam Deo jugiter exhibe, in reliquis etiam te sanctae conversationis studiis vigilanter exerce; quatenus si nunc sub leni jugo ejus tanquam servus cervicem cordis attriveris, inter filios postmodum haereditatis supernae funiculum cum gloria sortiaris.

SCHOLIA.

Septem plane sunt principalia vitia, ex quibus caeterae vitiorum, pestes oriuntur, quae nimirum sunt, superbia, avaritia, vana gloria, ira, invidia, luxuria, tristitia. Non est mirandum sanctum cardinalem inter vitia capitalia, gulam non recensuisse, quam ex aliorum doctrina (quod virum doctissimum etiam latere non potuit) commemorare oportebat. Puto tamen gulae non meminisse, quoniam inferius inter levia peccata, in quae etiam justum quemque quotidie

labi ait, enumerat necessitatem et infirmitatem: sub quibus gulam, quae ex genere suo non est peccatum mortale, contineri constat. Patet vero omnes modos, quibus in gula delinquimus, ex fragilitate oriri, dum praetextu necessitatis voluptas nobis insidiatur; ut aiunt Joannes Climachus, Grad. 14 et 15; Joannes Cassianus lib. IX cap. 7 De spiritu gastrimargiae, qui huic sententiae nostrae favere videtur, dum ait: «Infirmitas carnis ad puritatem cordis non officit, si haec tantummodo, quae fragilitas, non quae voluptas exigit, usurpentur.»

Sit nomen Domini benedictum.